

Af Sima Nømberg Projektmedarbejder

Hvert andet år i marts løber der en helt særlig begivenhed af stablen i Aarhus og omegn. Ti dage, der er tætpakket med arrangementer, som hver især forsøger at gøre forskellige aspekter af et århundrede levende for sit publikum. Hovedarrangøren er Folkeuniversitetet, og i år lå fokus på 1800-tallet. Det var en enestående mulighed for museet, da vi som samarbejds-partnere blev en del af programmet, der blev husstands-omdelt til ca. 200.000 husstande i Århus. Vi ville altså kunne nå ud til et større publikum og gøre opmærksom på, hvad vi egentlig har at byde på for de, der måske ikke kender museet. Samtidig ville vi få mulighed for at arbejde med nogle anderledes formidlingsformer og få inspiration til at udvikle nye gennem sparring med Folkeuniversitetet.

På Museum Ovartaci deltog vi med to arrangementer. Begge tog udgangspunkt i hospitalets oprindelse i 1852 og den tidsånd, der lagde grundstenen for behandlingen af sindssygdom, og vi forsøgte at give en anderledes indgangsvinkel på den historie, vi til daglig formidler i udstillingerne.

På stuegang med de døde

Det ene arrangement foregik som en kirkegårdsvandring på hospitalets nedlagte kirkegård.

Hospitalskirkegården. Foto: Hospitalspræst Anna Bojsen-Møller.

Kirkegården blev brugt i årene 1857-1957 og var begravelsessted for både patienter, plejere og læger. Hospitalets første overlæge og grundlægger, Harald Selmer, ligger selv begravet her – side om side med sin kone.

Vi havde valgt at kalde turen for en 'spøgelsesvandring' – mest fordi vi ville gøre opmærksom på det, der stadig spøger i manges bevidsthed, nemlig fordommene om psykisk sygdom og psykiatrien. Derfor skulle vi i samlet flok ud og møde disse mennesker og dermed få aflivet nogle af spørgelserne.

Med udgangspunkt i tre journaler fortalte formidlingsmedarbejder Sima Nømberg, hvordan disse tre havde levet på hospitalet. Hvordan havde deres sygdom taget sig ud? Hvordan var de blevet behandlet? Hvordan døde de? Turen rundt på kirkegården foregik ved tussmørke.

På den ene tur var det blevet helt mørkt og vi måtte have lygter med rundt for at vise vej. Det ruskede let i træerne, og en fugl baskede afsted inde i buskadset og fik det til at gibbe i folk. Det var koldt, men alle stod tæt omkring stene og lyttede til historierne

om de skæbner, der var stedt til hvile under vores fødder. Der var en ro og en uro på samme tid. Vi stod i smukke omgivelser i yderkanten af parken ved siden af hospitalet og talte om voldsomme følelser og død. Nu trængte folk til tid (og varme) til at bearbejde det, de havde hørt.

Vi samledes alle i kirkerummet med lidt varmt at drikke. Her skabte performancekunstner Golshid Rokhzan og musiker Rosanna Lorenzen et lydteppe, der kunne lægge sig over publikum og give ro til at fordybe sig i de billeder, der nu fyldte hovederne. Det var en

Projektmedarbejder Sima Nomberg og gæster på spøgelsesvandring på hospitalets kirkegård.

meget stemningsfuld koncert med en meget anderledes musik.

I museets kælder havde historiker Tommy Birk Hansen samtidig forberedt en celle. Her var der mulighed for at opleve lidt gys! De, der turde, kunne prøve en spændetrøje eller blive lukket inde i den gamle celle. Inde i cellen blev mørket kun brudt af en lanterne og af Tommys stemme, der malende fortalte om livet på hospitalet i 1800-tallet.

Alt i alt var det en meget stemningsfuld aften, hvor publikum virkelig fik et særlig

indblik i livet på hospitalet i 1800-tallet, og mange kunne forhåbentlig bruge denne nye viden til at se på psykiatrien i dag med nye øjne.

En aften med Harald Selmer

Det andet arrangement tog udgangspunkt i Harald Selmer og de tanker, den tidsånd, der lå bag Helbredelsesanstalten i Nørrejylland i 1852. Vi havde endog fint besøg af selveste Harald Selmer, inkarneret af skuespiller Mikkel Ferdinand. Han kunne forklare publikum om sine tanker for behandlingen af sindssyge og vigtigheden af at bygge en anstalt for helbredelse. Sammen med hi-

storiker Tommy Birk Hansen, der også er rundviser på museet, gav de en dybdegående forklaring på tiden op til hospitalets grundlæggelse og de tanker og strømninger, der prægede samfundet i 1850'erne. Harald Selmer blev præsenteret som en alfaderlig figur, der mente, at omsorg og forståelse for den sindssyge person var afgørende for at kunne helbrede dem. En fast, struktureret hverdag med mening og handling. Smukke omgivelser. Ro og hvile. Behandlingen skulle være rettet mod den enkelte patient i et forsøg på at genopdrage sindet, for det var netop i sin-

det, at der var behov for at gribe ind.

Efter et grundigt oplæg med Harald Selmer som hovedperson gik forsamlingen til pause med kaffe, portvin og småkager inden foredragsholderne stod klar i den gamle festsal.

De uhelbredelige og Harald Selmer i nutiden

Festsalen var fyldt til bristepunktet, da adjunkt ved Copenhagen Business School Marius Gudmand-Høyer tog fat efter pausen. Han ønskede at forklare publikum om nogle af de nytænkende idéer omkring diagnosticering af stemnings-sindssygdommene (eksempel-

vis mani), som man begyndte at undersøge i 1850'erne. Det gik lynende stærkt og publikum måtte holde tungen lige i munden, men budskabet var klart: Harald Selmer og hans samtid havde tilført sygdomsbilledet noget helt særligt, nemlig at få opdelt sygdomme i gemyts- og forstandssygdomme.

I Risskov udviklede man også et vigtigt aspekt i behandlingen af patienterne. Her kunne man nemlig beholde de 'uhelbredelige' patienter på plejeanstalterne i området i stedet for at sende dem på depoter langt væk fra hospitalet. Dette gjorde det muligt at genoptage behandlingen, når patienterne igen viste tegn på bedring. Det var nemlig sådan, at de uhelbredelige ofte viste sig at blive helbredt, men der kunne gå lang tid. Det var derfor vigtigt, at man bibeholdt kontakten til hospitalet.

Psykiater Raben Rosenberg, der til daglig er professor på AUH i Risskov, havde denne aften valgt at stille det meget relevante spørgsmål: hvad ville Harald Selmer sige, hvis han så sit hospital i dag? Han tog således Harald Selmer med på en guidet tur i den moderne psykiatri.

Noget af det, som Raben Rosenberg mente, at Selmer især ville have været interesseret i, var nutidens muligheder for at se ind i patientens hjer-

ne. Med MR-skanninger er det i dag ikke nødvendigt at tage patientens hjerne ud efter vedkommende er gået bort. Det gjorde man i perioden 1945-1982, hvilket har resulteret i den store hjernesamling, der stadig findes i Risskov med 9.479 hjerner i alt.

Noget andet, der ville have forundret Harald Selmer, var fraværet af de patienter med storhedsvanvid, delvise lammelser i kroppen og en særlig form for demens. Det var en stor patientgruppe på Selmers tid – nemlig dem med syfilis i 3. stadie. Og dem kunne Raben Rosenberg med glæde fortælle Selmer, at de slet ikke fandtes mere, da syfilis i dag kan kureres med antibiotika.

Den efterfølgende diskussion mellem publikum og foredragsholdere vendte sig i høj grad mod psykiatrien i dag og hvordan sygdomsbilledet har ændret sig. Raben Rosenberg mente, at nutidens største sygdom må være stress som følge af livsstil. Men han mente dog ikke, det ville være løsningen på vores (psykiske) problemer, hvis vi nu bare gør som i 'gamle dage'. Nej, der skal noget radikalt anderledes til – en strukturel forandring af samfundet:

Vi savner diskussionen om, hvilket samfund vi vil have, hvis vi også ønsker psykisk sundhed, sagde Raben

Skuespiller Mikkel Ferdinand inkarnerer Harald Selmer i hospitalets kirkesal.

Rosenberg til sidst og satte sig ned foran det videbegærlige publikum. – Jaah, tænk lige over den, tilføjede han, og publikum grinte.

Og publikum havde bestemt fået noget at tænke over, da de drog fra hospitalet. Samspillet mellem den historiske kontekst, nutiden og fremtidens psykiatri gav en god, vidensbaseret diskussion

og gav også os fra museet blod på tanden i forhold til at lave lignende arrangementer i fremtiden.